

ATLAS

Helmut Baumann
Siegfried Künkele
Richard Lorenz

Orchideje Evropy

a přilehlých oblastí

ACADEMIA

Orchideje Evropy a přilehlých oblastí

**Helmut Baumann, Siegfried Künkele,
Richard Lorenz**

639 barevných fotografií

ACADEMIA
PRAHA 2009

Recenzentka českého vydání:

RNDr. Jana Jersáková, Ph.D.

Věnováno panu prof. dr. Werneru Greuterovi,

Botanická zahrada a Muzeum Berlin

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Baumann, Helmut

Orchideje Evropy a přilehlých oblastí / Helmut Baumann, Siegfried Künkele, Richard Lorenz ; [z německého originálu ... přeložil Jan Čeřovský]. – Vyd. 1. – Praha : Academia, 2009. – 360 s. : barev. il. – (Atlasy)

Název originálu: Orchideen Europas

ISBN 978-80-200-1692-8

582.594 * 581.9 * (4) * (6-17) * (5-15)

- vstavačovitě
- flóra – Evropa
- flóra – Afrika severní
- flóra – Blízký východ
- monografie

58 – Botanika [2]

Str. 2: *Orchis pauciflora*,

C Itálie, Rasenna, 19. 5. 99, RL.

Z německého originálu *Orchideen Europas*.

Mit angrenzenden Gebieten, vydaného

nakladatelstvím Eugen Ulmer KG, Stuttgart, 2006,

přeložil RNDr. Jan Čeřovský, CSc.

© 2006 Eugen Ulmer KG Stuttgart, Germany

Translation © Jan Čeřovský, 2009

Preface © Štěpán Husák, 2009

ISBN 978-80-200-1692-8

Obsah

Předmluva k českému vydání	7
Fascinující orchideje	8
Poznámky překladatele	9
Klíč k určování rodů	10
Orchideje od A do Z s nejdůležitějšími rody	12
Cephalanthera	19
Dactylorhiza	33
Epipactis	78
Himantoglossum	116
Nigritella	136
Ophrys	145
Orchis	212
Platanthera	263
Serapias	271
Slovníček odborných termínů	311
Slovníček jmen opylovačů a rostlin (kromě orchidejí)	317
Literatura k dalšímu studiu	319
Vybraná literatura v češtině (případně slovenštině)	321
Pracovní sdružení pro místní orchideje	323
Autoři publikace a fotografií	325
Ostatní ilustrace	326
Rejstřík českých jmen orchidejí	327
Rejstřík vědeckých jmen orchidejí	333

Fascinující orchideje

Mezi kvetoucími rostlinami zaujímá čeleď *Orchidaceae* [česky vstavačovitě] zvláštní postavení: ztělesňuje totiž četné superlativy. Svými nápadně hezkými květy a svým téměř celosvětovým rozšířením tato čeleď s největším známým druhovým bohatstvím (cca 20 000–35 000 druhů) budí značný zájem. Jejich potenciální vzácnost a snadný vznik mezirodových a mezidruhových hybridů jejich atraktivitu ještě zvyšují.

Svoji největší diverzitu rozvíjejí orchideje v tropech a subtropích Starého i Nového světa, kde se jim – vzhledem k jejich nárokům na světlo – nejlépe daří jako epifytům v korunách pralesních stromových velikanů. V průběhu minulých dvou desetiletí k jejich oblíbě také významně přispělo uvedení hybridních tropických rostlin na trh. Také planě rostoucí evropsko-mediteránní orchideje jsou považovány za zvláště cenné a vzácné. U těch jde o terrestrické druhy, kterým se daří zejména ve vápničitých půdách a které jsou svým víceletým způsobem života, umožněným hlízami a oddenky, nejlépe přizpůsobeny periodickému klimatu.

Mateční i dceřinné hlízy mnoha druhů se tvarem podobají varlatům, a proto od antiky až po dnešní dobu (v Turecku, Přední Asii) se věří, že zvyšují potenci. Ve skutečnosti však v tomto směru účinné nejsou. Vzdor svým nevelkým květům tyto orchideje vykazují udivující rozmanitost tvarů a nádherných barev. To lze vysvětlit přizpůsobením vesměs specifickým opylovačům. U mnoha druhů lepší rostelové žlázky v květech brylky s pylými zrny opylujícímu hmyzu na tělo.

Na rozdíl od tropických provázejí evropské druhy lidské kultury: rády se vyskytují na nehojených půdách nebo v extenzivně obhospodařovaných makchiích, oligotrofních trávnících nebo lesích. Sílicí lidské zásahy do krajiny od mladší doby kamenné, především klučení lesů s následným zemědělstvím a pastvou, poskytly orchidejím nové možnosti pro jejich šíření, jak to odráží jejich dnešní seznam. Dříve oddělené areály se v důsledku těchto zásahů mohou překrývat.

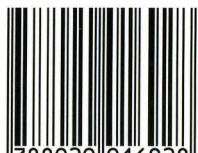
Výzkum evropských orchidejí přinesl za posledních 20 let další zvýšení počtu jejich taxonů. Zatímco jsme již mezi léty 1982 a 1988 (což jsou

roky vydání obou našich dřívějších průvodců přírodou věnovaných orchidejím) zaznamenali přírůstek z kolem 200 na 300, zdvojnásobil se tento počet v mezidobí u některých autorů až na cca 600. Úplný seznam podle našeho nového, zde předkládaného pojetí čítá 219 druhů, 233 poddruhů, jakož i další variety. Z důvodů úspory místa jsou jména autorů uvedena pouze v rejstříku.

Lze doufat, že právě tento náš průvodce přírodou vzbudí nový zájem o tuto fascinující rostlinou čeleď. Rozšířený okruh zájemců by mohl posílit pozornost k těmto živým bytostem. Poněvadž celá řada evropsko-mediteránních orchidejí zvláště přitahuje ochranu přírody a probouzí k ní sympatie, má jejich zpracování a prezentace širokému publiku zcela zvláštní význam. Předurčeny jsou k tomu četné, často jen na velmi malém území se vyskytující endemity středozemských ostrovů, vykazující nápadnou koncentrací v pobřežních zónách. Jsou proto zcela zvláště ohroženy provozem turistických zařízení, intenzivním zemědělstvím nebo urbanizací a v mnoha případech jsou již nyní na hraně vyhynutí a tím úplného vymizení z povrchu naší Země. Navzdory četným dobře míněným snahám se v posledních letech nepodařilo zastavit tyto nezdravé trendy, které dost často slouží jen zájmům jednotlivců. Zde je naléhavě nutno vyvíjet zesílený tlak na příslušné vlády.

Jaro 2006
Autoři

ISBN 978-80-200-1692-8

9 788020 016928

www.academia.cz

ATLAS

Pro většinu našich orchidejí jsou typickými květy tropů, případně – ve vyšlechtěných kultivarech – botanických skleníků. Ale i ti, kdo vědí, že i u nás v Evropě máme „divoké“, tedy planě rostoucí orchideje, málokdy některou z nich v přírodě na vlastní oči spatřili.

Asi nebyli na správném místě či tam nebyli ve správnou dobu, nebo obojí. V naší přírodě, kde se vyskytuje 59 druhů a 6 poddruhů rostlin z čeledi vstavačovitých – orchidejí, je najdeme porůznu v květu zejména později na jaře: od konce dubna do poloviny června. Do Středozeří, které je centrem jejich výskytu, se musíme za orchidejemi vypravit v době, kdy ještě nevyukla hlavní turistická sezona: nejlépe od března do konce dubna, ve vysokých horách budeme mít největší příležitost v červnu a červenci, stejně tak jako na dalekém severu. Na cestách za nimi bude dobrým průvodcem tato knížka, která je dílem tří předních evropských orchideologů z Německa. Obsahuje popisy a fotografická zobrazení všech 454 druhů a poddruhů orchidejí vyskytujících se v Evropě, na ostrovech v Atlantiku, v severní Africe i na Blízkém východě. Budete překvapeni nádherou květů, převážně menších, zato mnohdy sestavených v bohatých květenstvích. Tato krása (i biologická zajímavost) si podmanila v Evropě mnoho „lovců orchidejí“ (samozřejmě jen fotografických, všechny orchideje zasluhují přísné ochrany!): výpravy pro ně organizují dokonce i specializované cestovní kanceláře.